

Gihitet girkoarkiivvain ja girjjálašvuodas

- Raisa Vehviläinen, nieidanamma Láidde, áhčieatni soga birra

Álbmotarkiivva áššegirjedutkamiid vuodul giđđat 2001 čohkken Marja-Riitta Vehviläinen 15.4.2002, dievasmahtton 20.9.2002

Sámi ásaiduhttin

Olbmo - nu maiddá sámeolbmo áramus muttuid birra eai gávdno čállojuvnon historjjálaš dieđut. Olbmuid mitalusat dolvot muitogovaid ovddosguvlui, vaikko daid doallelašvuoda lea váttis dárkkistit. Leigo Dálvadasa dálvesiiddas Deatnogáttis dat 'rivttes álgomáilmmi girku', nugo Gihte-Ánde (Hánssa-Ándaras) mitalii Paulaharjui? Geat dan huksejedje ja boldego čuđit dan rievandanmátkkiineaset juo 1300-logus? Vissis dieđut stuorra fárrenlihkadusain Finnmárukui gávdnojit easka mealgat maŋgelis. Fárrema oarjejohtolat manai Giema-Durdnosa guovlluin Gihttela-Eanodaga bokte Guovdageidnu ja das ain Suolavuomi mielde Áltái. Oulus dohko lei sullii 700-800 kilomehtera. 1714:s bohte Kyröt Vähä-Kyrös Eanodahkii. Álttá kvenaservodat riegiid seamma jage ja 1747:s doppe ledje juo 20 bearraša. Detnui dihtet bohtán 1744:s vihtta bearraša (Lehtola 1997, 74, 179).

Ohcejoga searvegottis rehkenaste lean 1700-logu gaskkamuttus sullii vihttalot goahtegotti. Eanaš olbmui ii lean sohkanamma, muhto juo dalle ledje anus namat Guttorm, Inger, Paul, Tuita, Paavi, Biehti, Nicki ja Láidde. Deatnogátolbmui maŋggas bargagohte bohccuiguin badjesámiid láhkai. *"Boazosámiin čáhcegátolmmoš fidnii bohccuid ja sin bokte hárvánii badjedillái ja ná nannii mealgat iežas vátna birgenlági. Dávjá guollebivdi lihkkohii boazoriggá nieidda áhkkánis ja seammás maiddá buori bihtá vuohppáadjá ealus siepmanin iežas ellui, mainna sáhtii dasto ieš bargagohtit* (Paulaharju 1965, 47, 54)."

Deanu badjesámit fárrejedje 1800-logus Norgga bealde Supmii. Paulaharju (1965, 102) mielde Ohcejoga ja Čorgaša boazoriggát johtaledje stuorra ealuideasetguin juohke dálvve Anára duoddariin. Anáris, jávresámiid, anáraččaid ássanguovllus, eai lean olus ovdal bargan bohccuiguin, muhto dohko bohte badjeolbmot Norgga bealde dahje Ohcejogas. Boazosámit eai lean anáraččaide dušše giksin. Váttis áiggiid jábálaš badjelunta sáhtii ain riškalit niestebohcco headálažžii. Márkanbáikái boadedettiin boazosámiin lei álo fárus niesteboazu iežas orostallandálu isidii, verddesis. Dat lei boares vierru, mii seallui gitta 1900-logu beallai (Lehtola 1997, 184).

Paulaharju (1965, 171) govvidii mo boazoriggát - Gihtet, Čálkkut (Länsman), Vuolábat, Bieskkit ja Jomppát - johtaledje geafes anáraččaid gaskkas, nu ahte dát eai sáhtán eará go imaštallat goargadis badjesámiid. Anáražžii lei erenoamáš gudni, jos duoddariid váldu čakŋalii su vuollegis visožii. *"Badjesámit ledje buresbohtán guossit. Sidjiide guossohedje buoremus biepmuid, maid geafes dállu sáhtii fállat: gávdnu buotlágan guolli, gusamielki ja -vuodja, sávzzavuostá. Badjesámis fas lei fállat vehkkes bohccobiergomáilis ja adđamat, ja ná olbmot ledje vurrolagaid guossoheadjin ja guossin. Jábálaš badjesámit maiddá oskkildedje anáraččaide spállihid dápmanláhkai, ja ožžoba anáraččat váldit niestebohccoge nuvttá, beare*

fitne ieža viežžamin duoddaris. Ja jos deive gávdnat gumppe gaikkodan bohccoráđuid, de ožžo eambo váldit."

Jagi 1852 rádjegidden Suoma ja Norgga gaskkas botkii badjesámiid dološ johtolagaid, mii čuzii sakka boazodollui davimus Sámis. Nuba árbevirolaš badjedilli nuppástuvai oalát. Ohcejoga beale boazosámit fárregohte Anárii, gos ledje viiddis ja goasii guoskameahtun jeageleatnamat. 1865:s dohko fárrejedje Ohcejogas golbma badjebearraša: West, Länsman ja Högman. 1880-logus fárregohte eambosat ja eambosat Anárii, earret eará Jomppát Menešjávrii guovlluide. Jomppát, Gihtet, Čálkkut ja Aikiot bohte Oarje-Anárii. Ja ee. Sauvat ja Boinnet fas Anára nuortadavviosiide (Lehtola 1997, 186-187).

Gos Gihtiid sohka lea vuolgan?

Ođđa suomelaš nammagirjii (Uusi suomalainen nimikirja, 1988, 428) mielde Gihttenama álgoruohttasat gávdnojit vuosttažettiin Gihttela suohkanis, dološ sámesiiddas, mii árbedieđu mielde lei navdojuvvon sápmelaš 'Beaivvehasa' (suomag. Päiviäinen) nieidda Christina ('Kitti') mielde. Beaivvehas lei sápmelaš, ja su gásttašuvvon nieida Kitti náitalii kristtalaš suomelaččain. Nuba Beaivvehasa Kitti-nieiddažis šattai gihttellaččaid máttareadni. Maiddái Paulaharju (1965, 95) jáhkká ahte Ohcejoga ja Anára Gihtiid ruohttasat gávdnojit Gihttela bealde: *"Dieid seamma áiggiid Čálkkuiguin johtalii Ohcejoga duoddariin maiddái stuorra Gihtiid sohka. Čálkkut ledje boahtán davimus Suoma duoddariidda Finnmárkku bealde ja Gihtet fas árbedieđu mielde máddelis Gihtteleatnamis, gos lei dolin ealašan Kitti-nammasaš sápmelaš, gean mielde ledje dasto gohčodišgoahtán oppa guovllu. Vuosttas Gihtten merkejuvvui Ohcejoga girkogirjiide Ánde Hännobárdni, 1786:s riegádan badjealmmái, guhte lei náitalan Jomppá-Ándde Mákkáin. Mággá lei boares Högman-rovvá oabbá, njulgestaga hearrásdálu nieida."*

Gihttela girkogirjiin, jagiin 1780-1790, ii goittot oidno Gihte-Hánno máná gásttašeapmi dahjege duodaštus das, ahte Ánde Hännobárdni ruohttasat livčče lean Gihttelis. Soađegili Soabbadis riegádii 27.2.1786 Ánde-nammasaš bártnás Johanas Ánddebárdnái ja Márgget Beahkániidii, muhto dán áhččái ii leat merkejuvvon sohkanamma. Ánde Hännobárdni ii leat várra riegádan *Vuolledurdnošge*, gos gávdnojedje Gihtet juo 1700-logu álggogeahčen. Karunkii sohka lea merkejuvvon 1800-logus. Maiddái *Eanodagas* leat riegádan Gihtet goittot 1700-logu gaskkamuttu rájes, omd. Ánde-nammasaš bártnáš 3.2.1790 Bealdojávrris Ánde Lássebárdni Gihttii ja Risten Ásllatniidii. Hánno-nammasaš áhčči ii leat goittot várra ássan báikegottis, vaikko vel Suovdeváris lea vihahuvvon Johanas Ovlábárdni Gihte 24.4.1755 Ingrid Rásmosnieiddain ja 25.3.1783 leaskanisu Sára Niillasnieiddain. Johanas-guoktái Ingridiin riegádedje 1760-1769 dušše Rásmos-bártnáš ja nieidamánát Anne ja Biret - muhto ii nappo Ánde. *Muoná* searvegottis vihahuvvui Risten Ánddenieida Gihte Ánde Ánddebárdni Geaisáriin 18.5.1807. Jagi 1809 dieđut váilot. Muđuige Ánde sáhttá leat dušše báhcán merkekeahhtá iežas riegádanbáikki registarii dahje son riegádii dasto Norgga bealde, dego mánggas Deanu badjesámiin, geat dasto fárrejedje Norggas Supmii 1800-logus.

Ánde Hánnobártni ja Mákká bearaš

Paulaharju mielde *"dušše 60 bohcco ledje Ánddes ja 60 bohcco Mákkás árbin, go bargagođiiga bohccuiguin, muhto nu bures soai menestuvaiga ahte loahpas sudnos ledje 1 500 bohcco ja dievva bártnit ja nieiddat. Ándde-guoktá mánát bieđganedje dasto miehtá davimus Sámi; Lemet náitalii Jomppá-Niillasa Birehiin ja soai oaččuiga bártni ja moanaid nieiddaid, ja Hánsa, Niillas-Bikká vivva, fas oačču dusenbeale mánáid, geaid maŋisboahttit dasto levve miehtá. Buohkat johte eallinagi duoddariin, vuos Ohcejoga ja Anára gaskka, muhto dasto ásaiduvve measta buohkat 1880-logu sulaid Anárii ja jotke doppe badjediliin. Dohko jođii Lemetge joavkkuinis ja Hánsa bártniidisguin, ja maiddá goalmmát viellja, Jovvna, maŋisboahttiidisguin. Nuba go Gihtet ledje oktanaga seamma duoddaris, de bohccot sáhtte lean čoahkis 7000-8000 ja dasa lassin vel olles čora boazogeahččit. Das lombo nuppi buolvva Lemet-, Hánsa- ja Jovvna-vuorrasat, das doppe goalmmát buolvva Hánssat, Ándarasat, Niillasat ja Jovvnat alimus agis, ja das hearidedje maiddá juo njealját buolvva Niillasat, Hánssat ja Ovllát, dušše beaskahealmmit libardedje go geahččaledje njoarostallat guhtet guoimmiset. Vai diekkár buresbirgejeaddji siida oppalohkái lei vejolaš, de dološ Gihtte-ádját ledje gal ferten ain finadit Muotkeduoddara bassi báikkiin siiddideaset luhtte. Muhto gal dat ealluge laskkai, ja dađistaga lei ođđa Gihtte-buolva badjáneamen duoddarii. Duoddaris buot diet dološ ádját ledje riegádan ja duoddaris sii gávdne guoimmi, duoddariid johttin sii oahpahedje bártnideaset ja badjealbmáide náite nieiddaideaset, ja viimmat ieža áigegeašolmmožin guppirdidje meahccái ja ožžo agálaš vuoiŋastansadjineaset sivdniduvvon girkogietti duoddariiddiset gaskkas."* (Paulaharju 1965, 95-96)

Eallu doalai bearrašiid heakkas, ja goahteisit lei álo ieš bárisin málesteamen. *"Eallilan Gihte-Ándarasge smávvestalai hirbmat sámeniibbiinis bohccobiergguid duolji alde ja suohppulattai dasto daid bihtáid oktan guolggaiquin ruitui, vuoššai ja borai, vaikko diet mális ii dohkkenge eamidii, guhte lei leasmánni rovvá oabbá Jumbális* (Paulaharju 1965, 134)."

Ohcejoga girkogirjijt jagiin 1817-1835 dušše báhpagárdima dollabuollimis 10.4.1834. Danin riegádan olbmuid logahallamat čuohtejagi álggogeahčen leat váilevaččat. Nuba Ánde Hánnobárdni Gihte (r. 1786) bearaš oidno vuosttas háve Ohcejoga girkogirjijis girkogirjebaji 1836-1842 áigge, vaikko juo bearraša boarráseamos bárdni Ánde gásttašuvvui Ohcejogas 2.7.1811 (riegádanbeaivi 29.6.). Bearaš johtalii duoddaris, ja danin eatnašat dan mánáin sáhtte lean riegádan Norgga bealde, dasgo sin riegádan- ja gásttašanbeaivvit leat báhcán merkekeahtá Ohcejoga searvegoddái. Dušše Jovvna (r. 8.1.1823, gásttašuvvui 13.4.?) ja ovdalis máinnašuvvon Ánde gávdnoba girkogirjiiin. Girku bálvalusat ledje viššalit anus goittot nuppeláhkai, dasgo Fellmana (1907/1980, 112-113) mielde *"lea álo leamaš viehka dábálaš ahte dat sámít ja láttit, geat ášset Norgga bealde Ohcejoga rádjeguovlluin, fitnet Ohcejoga girkus. Dákkár norggabeale gussiid deaivvai doppe dávjá dálvit 1825, muhto ii goassige nu ollu go seamma jagi vuosttas rohkosbeaivve, njukčamánu 13. beaivve, dan maŋŋá go ledje ožžon eiseválddis (dat lea: fálddis) lobi fitnat Ohcejoga girkus. Dán jage eatnašat norggabeale ássiin Deatnogáttis bohte deike ipmilsáni dihte. Sin lassin bohte olbmot doppe mearragáttis, dego Várjavuona, Deanuvuona ja Lágesvuona gáttiin, gitta Porsáŋggus. Sieiddás, Gollesullo ja Buolbmága gaskkas, gos ášset suomasogat olbmot, ledje boahtán measta juohke almmái, muhtumat juoba vácci, go eai lean astan háhkagoahtit herggiid duottarguovlluin".*

Dávval 1.

I Badjealmmái **Ánde Hánnobárdni Gihte** (1786-1849) ja su eamida **Mággá Ánddenieida Jomppá** (1786-1862, vanhemat Ánde Lemetbárdni Jomppá, 1757-1808, ja Biret Ásllatnieida Boinne, r. 1754) bearrašis ledje boarráseamos girkogirjji mielde guhtta máná:

II Ánde	29.6.1811	Troandimis 1858?
II Biret	1812	1. isit badjeolmmoš Ovllá Máhtebárdni Tuutio (1801-1845) 2. isit 11.1. (29.12) 1846 guolásteaddjisápmelačča bárdni Ánde Mihkkalbárdni Njuorggán (r. 1822) 3. isit badjeolmmoš Johán Biehtárbárdni West (r. 1828)
II Lemet Dávval 2.	1816	jámii 1876:s Anáris (Paulaharju), náitalii 2.1.1848 badjeolbmo nieiddain Biret Niillasnieida Jomppáin (r. 1825), fárrii Ohcejogas Anárjávrrri birrašidda (Kitti)
II Hánsa Dávval 3.	1818	jámii 1903 Anáris, 1. eamit Risten Niillasnieida Bikká (1819-1882), 2. eamit Válbora Musta; fárrii Ohcejogas Leammái
II Jovvna Dávval 10.	8.1.1823	jámii 1876:s Anáris, náitalii 24.6.1863 Ingá Niillasnieida Bikkáin (1829-1904) (gásttašuvvon Kárášjogas, eadni Máret Ánddenieida Ohcejogas?), fárrii Ohcejogas Marastahkii (Kitti)
II Ásllat	1827	rihppaskuvllas 1846-1848, Ingá Sámmolnieida Láidde ristáhčči Ohcejogas 1865:s

Boarráseamos girkogirjji (jagiin 1836-1842) mielde ruovttus ásse 24-jahkásaš Biret, bárdni Ánde (gean riegádanjahkin lea várra boastut merkejuvvon 1814), Lemet, Hánsa, Jovvna ja dán báhpagirjebaji álggus vel vuollel logejahkásaš Ásllat-váhkar. Báhppa lei merkestan girjjiide skelbmošemiid sihke áhčči-Ándii ja su gáibmebárdnái. Hánsa Ánddebártni lohke dasa lassin stráillistan juhkanvuodas 1842:s. Manjit dálvve (4.2.) son gávnnavuvvui náitalandohkálašžan. Dan ovdal Biret lei náitalan badjealmmái Ovllá Máhtebárdni Tuutioin (1801-1845) ja ožžon suinna guokte nieidda: Mákká 1837 ja Máreha 1840.

Manjit girkogirjebaji (1843-1849) áigge bearraša bártiin guovttis náitaleigga: Hánsa náitalii Risten Niillasnieida Bikkáin (1819-1882) ja Lemet 2.1.1848 Biret Niillasnieida Jomppáin (r. 1825). Hánsa oaččui muhtun jagi sisa golbma bárti ja ovttá nieidda. Muhto dáide Lemeha heajain ribahan vehá válddestit, dasgo sihke sutnje alccesis, Hánsa-villjii ja sudno eadnái almmustuvai girkogirjái merkesteapmi juhkaluvvamis 1848:s, Hánsii maiddái 1850:s? Paulaharju diđii muitalit: *"Buollašis goadnájeaddji sámeádját sáhtte ain muhtumin, áinnas márkanšiljuin ja girkobáikkis jođedettiin liekkadallat buollánviinniin buollaša gáskin bás gorudačča liiggásge, nu ahte ledje vearránussan. Ruvvna ovddasteaddji lei dalán áddjáriebu badjelis, ja nuba lei vuot dieđus fasttes merkesteapmi báhpagirjái. Ollugat duoddariid ealašeadjjiin ožžo lassemerkesteami girkogirjjiide: 'plikat första resan fylleri ... plikat för andra resan fylleri ...'. Diekkár joavdelas áššiin badjelunta ii báľjo beroštan. 'Dat leat vuot dan báhpá báhpárat', sáhtii áddjá dušše árvalastit, 'muhto go das fertii máksit sáhku'."*

Nuoramus Ánde Hánnobárdni Gihte bártiin, Ásllat, váccii rihppaskuvlla viehka boarisin jagiid 1846-1848 ja beasai easka badjel 21-jahkásažžan. Lešgo son gullan daidda badjeolbmuide, geat eai riehta menestuvvan 'sáničilgemis'? Fellman (1907/1980, 25), guhte doaimmai Ohcejoga girkohearrán 1800-logu álggogeahčen,

čilgii: "Ohcejoga sámít ellet eanet badjedilis go anáraččat eaige sii leat seamma čeahpit lohkat ja máhttet fuonibut go sin máttabeale ránnját suomagiela, mii lea bákkolaš biibbalhistorjja oahpaheamis. Gávdnojit gal dieđusge dakkáratge, geat máhttet vehá eanebuš. Anáraččain eai leat olus bohccot ja sii ássat dálvviid seamma muorravisožiin viehka joavdelassan. Muhto Ohcejoga badjeolbmot šaddet sirdit vahku mielde ássanbáikki mánggiige, go gehččet bohccuideaset, ja badjel dálvvi lavdnjebuvrriineaset ássi guolásteaddjit fas leat gesiid mearrabivddus." 1828:s dahkkojuvvui Ohcejoga searvegottis dárkkisteapmi, man ulbmilin lei bissehit Fellmana báhpavirggi 'buot joavdelas sámeigiela hearvvaiguin' ja addit virggi leanaproavása nuppi villjii K.A. Gastrenii. Dárkkisteaddji rábmui anáraččaid dáidduid, go fas badjeolbmuid lohkanmáhtu eai katekehtatge sáhttán buoridit - badjeolbmotge go eai astan oahpahit mánáideaset, mitalii Lehtola (1998, 100-101).

Paulaharju (1965, 99) nannii: "Muhto buot garraseamos báiki duoddara albmái lei dalle, go báhppa guorahallagođii su girjjálaš dáidduid. Dákko bokte rikkis ja čeavlás badjeolmmoš lei sakka maŋábealde buot eará sámiid. - Muhto varemát báhppa livččii bidjalan duoddara albmá juoiggastit, de dalle gal livččii bojá rohtten dakkár luođi ahte čálaoahppavaš anáraš ii livčče sáhttán eará go heahpanit." Paulaharju (230) diđii ahte Anár lea álo leamaš "buoret girjjálaš dáidduin go Ohcejohka. - Ohcejoga bismadárkkisteamis 1847:s čielggai ahte vaikko girkohearrá ja golbma katekehta ledje golbma, njeallje vahku bargan searvegotti 10-15 rihppamánáin, de ii ovttage dáin deatnogátti ja duoddara doaivvuin lean sáhttán konfirmeret heajos lohkan dáiddu dihte. Seammás maiddái gávnnavuvvui ahte badjesámít rasildit dušše bohccuideasetguin eaige báljo beroš oahpistit mánáideaset girjjálaš dáidduide."

Soga máttaráddjja, duottarsápmelaš Ánde Hánnobárdni Gihte jámii 63-jahkásažžan 18.2.1849 ja hávdáduvvui Anárii. Bearraša bártiin Ánde, Jovvna ja Ásllat ledje ainge bárdnealmát, go sin Mággá-eadni jámii 6.1.1862 76-jahkásažžan. Ándde-guokta Mákkáin gaskkamuš mánát ja mánáidmánát fárrejedje Anára davvi- ja oarjeosiide dadjat juo guoskameahtun guvlui. Hánsa fárrii vuos Leammái, Jovvna Marastahkii ja Lemet Anárvávrri gáddái (Kitti 2000, 4).

II Ánde Ánddebárdni Norgii?

Ánde Hánnobárdni Gihte buot mánáid eallinmuttut eai gávdno girkogirjjiin, muhto Paulaharju (126) diđii goittot mitalit su boarráseamos bártnis, mo "erenomáš hearideamet duoddaris dolvo oktii 1858:s eallilan Gihte-Ándde Ánddege Troandima ldnái. Ja go Ánde lei beassan eret latnis, de lei goittot ainge hilbošan fiinna gávpogis, nu ahte Troandimis geahččaledje bearrat Ohcejoga gielddas 15 dálara 2 ortta dan veahki ovddas, maid ledje addán áddjái, muhto eai ožžon".

II Gihte-Lemeha sohka

Lemehii lei merkestuvvon soames rihkkumuš 1848:s ja 1857:s, main ovddit sáhtii lean juo ovdalis máinnašuvvon jugástallan.

Dávval 2.

II Lemet Ánddebárdni Gihtte (1816-1876, áhčči Ánde Hánnobárdni Gihtte, dávval 1) ja **Biret Niillasnieida Jompá** (r. 1825) oaččuiga vihtta máná:

III Mággá	28.1.1855	jámii 1.12.1877 Ohcejogas (bárdnamii?, bárdni jámii 12.1.1878), konfirmerejuvvui 1874:s, náitalii 15.7.1877 vilbellinis Hánsa Hánsabárdni Gihtiin, 'Pikku-Hánnuin' (r. 1848), Dávval 7.
III Elle	24.11.1856	konfirmerejuvvui 1876:s, gulahuvvui 9.3.1884 badjealmmái Jovvna Ánddebárdni Pannein (r. 1848)
III Biret	17.10.1858	rihppaskuvllas 1878-1879, konfirmerejuvvui bálbmasotnabeaivve 6.4.1879, gulahuvvui 9.3.1883 badjenisu Káre Jovvnanieida Vuolába (1840-1880) leaskkain Ásllat Ánddebárdni Pannein (r. 1842)
III Niillas	18.6.1863	Ásllat Panne ristáhčči 1888:s, vuodđudii Kitiinlompolo-nammasaš ruvnnameahccetoarppa
III Rávdná	10.9.1865	maŋgelis Panne, vuodđudii Solmusjoenlompolo-nammasaš ruvnnameahccetoarppa 1901:s, isit 1910:s Lásse-Ovllá West dahjege Unjárgga Veastta Lásse-Pieraš-Lásse bárdni Lásse-Ovllá, guhte ásaiduvai Báđárjávrrí guovlluide (Paulaharju)

Gihte-Lemet lei Länsman-Niillasa 24.3.1870 riegádan jumežiid Niillasa ja Rávdná ristáhččin. Son jámii 60-jahkásažžan Anáris 1876:s. Lemeha mánát ledje duoid áiggiid 9-21-jahkásaččat. Boarráseamos nieida Mággá náitalii maŋit gease Hánsa-vilbellinis, 'Pikku-Hánnuin'. Moarsi lei 22-jahkásaš ja várra máná vuordimin. Nuorra eadni jámii goittot vihtta mánotbaji heajaid maŋŋá, juovlamánu álggus 1877, ja sudno gándamánna ođđajagimánu álggogeahčen 1878. Pikku-Háno bázi leaskan ovdalگو lei deavdán golbmalot jagi.

Lemeha nubbi nieida Elle ja goalmmát nieida Biret leigga juo náitalanagis, go oabbá jámii. Soai gulahuvvuiga Panne-vieljažiiguin, Jovvna ja Ásllat Ánddebárdniin giđđadálvve 1884, guktot seamma beaivve 9.3. Nuba oappážat várra doalaiga oktasaš heajaid. Jovvna Ánddebárdni Panne vuodđudii 1895:s Varpuniemi-nammasaš dálu Njávdáma guvlui (Kitti 2000, 6). Gihte-Lemet Bireha lohke orodan Čurtnas dálloallin ja badjebiigán doppe ássan bártneidiguin ja nieiddaidiguin, geat siiddastalle guovllus muhtunčuoteheakka ealuin (Paulaharju 1965, 104).

Niillas Lemetbárdni Gihtte lei ristáhččin oappás Bireha ja dán isida Panne-Ásllaga 26.5.1888 riegádan Ásllat-bártnázi. Jouni Kitti muitala Gihte-Niillasa vuodđudan Kitiinlompolo-nammasaš ruvnadálu Čivttajoga ala Bávdejávrris luoiti luobbala gáddái.

Badjeolbmo nieida Rávdná Lemetnieida Gihtte merkejuvvui Biret Abramnieida Aikio (r. 29.6.1887) risteadni. Namain Panne-Rávdná son vuodđudii Solmusjoenlompolo-nammasaš ruvnnameahccetoarppa 1901:s. Maŋgelis, 1910:s, Rávdná náitalii Lásse-Ovllá Westiin (Jouni Kitti áhčiin / gč. Kitti, 6). Paulaharjuge (1965, 102-103) máinnašii Lásse-Ovllá Gihte-Lemeha vivvan, guhte ásaiduvai 'Báđárjávrrí guovlluide'. Lásse-Ovllá čeahci Lásse-Pieraš Jovvna West (r. 1828), leansmánni Högmána nieiddabárdni, lei Gihte-Bireha (s. 1812) goalmmát isit. Son bođii Anárii 1864:s ja fárrii das ain Eanodahkii (Lehtola miele Guovdageidnui) 1892. Lásse-Piera West lei 'okta vuosttas duottarsámiin Anára guovlluin (Lehtola 1998, 169)'. Lásse-Ovllá,

Unjárgga-Veastta Lásse-Pieraš-Lásse bárdni, fárrii maŋjelis Rávdná-guimmiinis Báđárjávrris Roggejávraí.

II Hánsa maŋisboahttiidisguin

Gihtiid sohka laskkai johtilit Ohcejogas.

Dávval 3.

II **Hánsa Ánddebárdni Gihte** (1818-1903, áhčči Ánde Hánnobárdni Gihte, dávval 1) ja **Risten Niillasnieida Bikká** (1819-1882) bearrašis ledje čieža máná:

III Ándaras Dávval 4.	19.2.1844	jámii 1925:s Ohcejogas; rihppaskuvllas 1860:s, konfirmerejuvvui suomagillii 1861:s, easttahisvuodáduođaštus 1.3.1881, náitalii 26.12.1881 Anáris badjeolbmo nieiddain Bikká Jovnnabárdni Biskiin (r. 1851?)
III Niillas Dávval 5.	21.1.1846	jámii 1919:s Anáris; rihppaskuvllas 1864-1865, konfirmerejuvvui sámegillii 1867:s, náitalii 26.12.1868 Máret Ovlánieida Tuutioin (r. 1840); vuodđudii 1884 Fáškku Basejávraí Basejávri-nammasaš dálu, Uutela dálu 1902?, huksii sárdnestobu Basejávrii gáddái
III Hánsa , 'Pikku-Hánno' Dávval 7.	22.9.1848	boazosápmelaš, náitalii 15.7.1877 oarpmeliinis Mággá Lemetnieida Gihtiin (1835-1877), guhte jámii várre bártneđettiin, vehá ovdalaš go su uhcagánddaš 12.1.1878; fárrii Anárii 12.6.1880, gulahuvvui 9.4.1882 Márgget Niillasnieida Länsmaniin (r. 1862), Čálkko-Niillasa nieiddain; vuodđudii Hannula-nammasaš dálu 1907:s.
III Mággá Dávval 8.	4.6.1851	konfirmerejuvvui 1870:s, náitalii 24.12.1871 Niillas Ovlábárdni Niittyvuopioin, 'Niillasaččain' (Outakoski, r. 18.3.1840, j. 1906:s?)
III Iŋgá Dávval 9.	28.4.1856	konfirmerejuvvui 1876:s, náitalii 17.3.1878 dálolaš, leaska Ovláš-Ovllá Niittyvuopioin (Outakoski, r. 1845)
III Ásllat	11.11.1862	
III Risten	16.3.1864	Anárii 6.2.1881, badjeolbmo nieidan gulahuvvui 25.3.1883 badjealmmái Anders Beahkáárdni Guttormiin (lei eret Norgga bealde)

Hánsa joavku ii šat laskan, go son ieš gárttai ladná ja šattai čohkkát doppe gitta jahkái 1873 olmmošgoddima dihte. Paulaharju (126-127) mielde diet *"ovddeš Gihte-Hánsa, gean buddostalle Kunku-Hánsan, lei hui dovddus fearániiddis dihte gitta Porsánngu ráje. Mángii leš áddjá gávnnahallan boazosuolavuodas; son rissehalai, šattai čuožžut ruovddit čeabehis ja dubmehalai viimmat Nöteborgga ladná muhtun anáračča goddimis. Agibeivái gárttai almmái dohko, 'dasgo lei fámus Boares Testamentta láhka, muhto de geaisár árpmihii su'. Gávcci jagi lei duoddariid almmái Suoma ruvna bálvalusas, ja de viimmat máhcai ruoktot buoiddes, buorre ortnegis, čikŋabiktasat badjelis. Muhto áddjá ribahii vuot skelbmošit dán háve doppe Norgga bealdeges ja dubmehalai Troandima ladná njealje jahkái. Ja doppe ii leange šat borrat eará go sáltesallit ja boares gonebiergu. Rávžan ja rásoluvvan Hánsa suoibbui ruoktot Dáža ruvna bálvalusages ja nelggiiguin njuovastii vuos buoiddes spáilliha, suohppulattai das njálbmeráigge čoarbbeliid ja borai allasa ja njamai ađđamiid". Hánsa lohket giitán "Ipmila dan árpmus ahte lei boazosuolavuodaidis ja eará skelbmošemiid dihte šaddan čohkkát latnis nuppelot jagi ja ná garván buollánviinni giktalusaid". Muđui livččii "juhkan iežas jámas dego Bieski-áddjá (Paulaharju, 98)".*

Dan botta go Hánsa gáđai suddidis guhkin ruovttustis, de mánát rávásmuvve. Boarráseamos, Ándaras Hánsabárdni (r. 1844), manai rihppaskuvlii 16-jahkásažžan 1860:s ja konfirmerejuvvui suomagillii 1861:s. Ovttas Lemet- ja Jovvna-čeziinis su bivde Länsmán-Niillasa jumežiid Niillasa ja Rávnná (r. 24.3.1870) ristáhččin. Son lei maiddái Jovvna Jovnnabárdni Báđára (r. 16.2.1887) ristáhčči.

Easttahisvuodaduodaštusa náitalan dihte Ándaras dárbbasii 1.3.1881 Anáris. J. Gummerus náittii nuppi juovlabeaivve 26.12.1881 golmmalotjahkásaš moarsi, badjeolbmo nieidda Bikká Jovnnanieidda Bieskki Anára searvegottis Ándaras Hánsabárdni Gihtiin. Báhppa lei merken Ándarasa ahkin 41 jagi, muhto Ándaras dáiddii lean goittot easka 37-jahkásaš.

Dávval 4.

III **Ándaras Hánsabárdni Gihte** (1844-1925, áhčči Hánsa Ánddebárdni Gihte, dávval 3) ja **Bikká Jovnnanieida Bieskki** (r. 1851?) bearrašii riegádedje Anáris:

IV Ivvár	3.5.1882	oačču heahtegástta dálon Ovlá Ovlábárdni Outakoskis, Ovllaš-Ovllás, muhto jámii ja gásta bázi nannekeahtá
IV Jovvna	19.1.1884	heahtegástta attii dálon Láidde-Ásllat (Dortte-Ásllat?)
IV Hánsa	21.2.1886	ruvnnatorpár, fárrii Anáris Ohcejohkii 1916
IV Risten	11.12.1887	heahtegástta attii 24.12. Elias Máhtebárdni Báltu, gásta nannejuvvui 4.3.1888

Leigoson dát dat Gihte-Ándaras, guhte sáddii, go su buorre muzetheargi lei buohccán, heađis sáni ja bivdaga Bealbbejávrris báhppii. Báhppa galgai girkus rohkadallat hearggi ovddas. Jos boazu buorránivččii, de Ándaras attášii olles ruppala girku. Báhppa rohkadalai, muzetvuoján áđai ja girku oačču lohpiduvvon ruppala ovddasrohkosa ovddas (Lehtola 1998, 69).

Paulaharju muitalii, mo sámít orodedje márkanbáikkis juovllaid áigge verddiideaset luhte mánggaid beivviid, ledje vurrolagaid isidin ja guossin, fitne ain girkus ja seammás doaimmahedje áššiid báhpaineaset. *"Duoddariid albmát mákse báhppii divadiiddiset. Gihte-Ándarasge doalvvui bohccočoarbbeale, njuokčama ja borgemiessadaga. Ja báhppa fas meannudii Ándarasain dego buoremus verddiinis, guossohii sutnje sihke káfe ja moadde jugástatbihtá* (Paulaharju 1965, 172)."

Go boazojápmu álggii, *"de muhtun sámiin ii mannan buot eallu, go sii Gihte-Ándarasa láhkai dalánaga johtájedje ealuineaset vuosttas nu jođánit go vejolaš. Nuba sii eai juvssahallan jápmindávdii. Dasgo rohitudávda johtá álo miedás, vaikko olbmuid goddit boahtán spánskkadávdá, mii álggii Anára Basejávrris, gal jođii doaresbiggii, manai beaivvi mielde Basejávrris Viibosduoddari ja Marastahkii ja gottii sámiid, muhto ii lihkkohan goddit Gihte-Ándarasa, dasgo son álo velledettiin giddii beaskkas cuobi ja govččai guottáin njuni"*. (Paulaharju 1965, 127.)

Ja miiba lei dalle Ándarasa *"juoggadit ja leat buorreielas. Leihan albmás 'juguhis gorut ja dearvasvuohage gávdnu', ja ipmilla áidalas duoddarat birra, nu ahte gal*

das dohkki juoiggadit, vaikko leige seavdnjat ja duoddarat gobmájedje čáhppes suoivvan almmigáttis (Paulaharju 1965, 99)".

Ammal Ándarasa ealu gájui boazojámus datge, ahte son Niillas-vielja láhkai siiddastalai sierra, go fas Gihte-Hánssa siiddastalai ovttas nieiddaidisguin ja gáibmebártniidisguin. Paulaharju (1965, 135) mielde menddo stuorra ealu ii sáhtán doallat ovttá siiddas, dasgo dat livččii čiegardan ja duolbman nu viidát ahte ii livčče báhcán go garasin dulbmojuvvon čiegar. Stuorra ealut juohkásedjege siiddaide. Guovdageaidnulaš Ásllat-vuorrasa lohke juohkán iežas 8000:a heakka ealu dálvit vihttan siidan.

"De lei vuot oktii hui báhkka ja goike geassi, goas ii arvestan ii binnáge, dušše baján čearggui nu ahte duoddarat jumaidedje, muhto ii riškalange. Dalle boazoriebut nelgo ja rávže ja loahpas jápme, miesitge measta jalga. Gihte-Ándarasge massii 300-400 rávesbohcco ja miesi. Dat ledje goavis áiggit (Paulaharju 1965, 127)" Ja go Paulaharju jearahalai 1925:s dien 'čurggodan nallasan badjealbmá', de duottar lei rivven Ándarasa, ovddeš duhátheakka ealu eaiggádis, divdna juohkeáidna bohcco. Muhto 'gabba-ádjá bártnis, Hánssas' gal ledje sullii golbmačuohte bohcco. Son fárrii ruvnnatorpárin Anáris Ohcejohkii 1916 ja gulahuvvui 23.12.1921 dálona nieiddain Risten Nillukkain, 'Issát-Risteniin'. Risten Ándarasanieida Báltu (nieidanamma Gihte) fárrii Anáris Ohcejohkii 13.8.1919 fárrengirjiiin nummir 17. Ándaras Hánssabárdni Gihte jámii Ohcejogas ovdalaš beassážiid 1925 81-jahkásažžan.

Kerttu Vuolab hálai Gihtiid sohkasemináras (2000, 9-11) iežas soga muitaleaddjiid birra mángga buolvvas. Son diđii iežas máttarádjá Gihte-Ándarasa ('Hánssa-Ándaras') lean oktan diehtogáldun Samuli Paulaharjus, go dát johtalii davvin čoaggimin sámii njálmmálaš árbedieđu. Muitalandáidu orru johtimin árbin buolvvas bulvii, dasgo ádjá ja eatni máidnasat láidestedje Kerttuge girjjálašvuhtii. Máinnasteaddjiid dubmejedje ovttá gaskka suttolaš olmmožin, dasgo máidnasat ja dološ báhkinosku laktojuvvojedje oktii. Hánssa-Ándaras (Kerttu Vuolába Risten-eatni áhčihčči) ii lean goittot iežas mánnávuođa áigge dovdan máinnasteami eisige suddun. Son lei meahcis ealedettiin fuomášán dan buorin vuohkin oahpahit áššiid. Ádjáinis Ándaras-Hánssain Kerttu lávii oaggut badjel 30 jagi dassái (goas nu 1960-logus), ja ádjá čilgii dárkilít iežas soga duogáža, ahte geat ledje su vilbealet ja oarpmealet ja geat ledje fuolkkít nuppi dahje goalmát buolvvas. Ádjá čilgii ahte go olmmoš dovdá iežas sohkaduogáža, de ná sáhtii oahppat dovdat maiddá iežas. Ándaras-Hánssa nieida Risten lei náitalan Nils Ola Vuolábiin, 'Uhca-Niillasiin', Máret Vuolába (nieidanamma Länsman) bártniin. Máretge gulai eatnis bealde Gihtiide: Kerttu Vuolába áhkus lei manjin iežas oarpmealle nuppi buolvvas. 'Áhku viellja' lei 'Uvdel-Ovllá-rohkki'.

Niillas Hánssabárdni Gihte (r. 1846) lea merkejuvvon rihppamánán sihke jagiid 1864-1865 ja 1867:s, goas son váccii rihppaskuvlla sámegillii. Son fertii vázzit rihppaskuvlla, vai su sáhtii 22-jahkásažžan gulahit 14.7.1868 Máret Ovllánieida Tuutioin (r. 1840). Dát Máret lei Gihte-Bireha nieida dahjege Niillasa oarpmealle Ohcejogas.

Dávval 5.

III **Niillas Hånsabárdni Gihtes** (1846-1919, áhčči Hånsa Ánddebárdni Gihtte, dávval 3) ja su eamidis (ja seammás oarpmeales) **Máret Ovlánieida Tuutios** (r. 1840) lei stuorra bearaš, man buot mánát eai várra gávdno álbmotarkiivva áššegirjjiin:

IV Risten	20.4.1869	risteadnin Hånno Hånobárdni Gihttii 16.4.1889 ja seamma jage Ánde Ovlábárdni Njuorggámii
IV Ovllá , 'Basejár-Ovllá' Dávval 6.	14.10.1871	Ánde Ovlábárdni Njuorggáma ristáhčči 1889:s, 'Gihtiid buoremus badjealmmái', geas lei 1500-heakka eallu Muotkeduoddaris, Čálkko-Niillasa vivva, eamit Biret (r. 1872), 'Gihte-Niillasa Ovllá Basejávrris sárdnidii olbmuid buorádusa', fárrii Anáris Ohcejohkii 6.6.1919 golmmain nieiddainis ja ovttain bártiin
IV Hånsa	6.12.1873	Áivvetjávri?
IV Niillas	3.8.1876	
IV Biret	16.12.1878	jámii 21.1.1879
IV Ánde	8.3.1884	riegádii Anáris, risvánhemat ee. Basejávri Aikio, Anne Hånssanieida Mattus
IV Biret Márjá	10.2.1886	heahtegástta attii Ovllá Valle (Henddo-Ovllá?), 'jámii ristakeahtá'

Ležžetgo gifihttarat dolvon dán Gihte-Niillasa bárti, "*guhte lei aiddo vázzit oahppan ja láhppui goahtegiettistis agibeaivái iige sadjái addojuvvon mihkkige. Dušše bás muoragohpaš, mii lei dalle gánddas láhppodettiin, gávdnui goahteguoras* (Paulaharju 1965, 217)". Sáhttethan dat muhtumin lonuhit gásttašuvvon mánáge, ovdalگو lea bániid ožžon, nugo lonuhedje Jumbál-Máreha 'gíelahis ohkáseaset'.

Muhto ollu ledje mánát Sámis rávásmuvvamin. "*Sámevisožiin ja gođiin lei dađistaga bajásšaddamin ođđa buolva go boares buolva jávkagođii, muhtumin juoba eanet go boarrásat gerge jápmit. Bearrašis sáhtte lean njeallje, vihtta, guhttage máná, ja gávdnojedjeba nuge doaimmalaš sámedálut ahte bearrašis ledje gávccí, ovccí máná das šiljus stoahkamin, muhtumin logige. Bieskki-lvvárisge ledje gávccí máná, Čálkko-Niillasis ja Gihte-Niillasis ovccí, ja Boinne-Ásllat fas lei lágidan dáid duoddariid vánddardeaddjin olles logi máná. Seammaláhkai čáhcegátolbmuid ja jávresámiid gáddegittiin lei mánnáčora stoahkamin. Gassajuolgi (Paksujalka) Ovllá Aikios Ollilas ledje logi guolleborri rávásmuvvamin ja Outakoski dološ njunnošiid Niillas-Ovllá ja Pieraš-Lemeha lavdnjebuvriin ledje olles guoktenuppelot manjšboahhti* (Paulaharju 1965, 213)".

Go olbmot ledje lihkkohan stuorra riggodagaid, de atne divdna fuola das ahte dat bisso soga duohen. Nuba badjedilis lei dábalaš ahte "*lagaš fulkkežat náitaladdet gaskaneaset. Dávjá almmái náitala oarpmeliinis, amas eallu šaddat vierrásiidda. Bárti eadni sáhtá leat nieidda áhči oabbá, ja muhtumin sáhtá leat vel nieidda eadnige nuppi buolvvas oarpmealle bárti áhčiin. Ná leat mánggat Gihtet náitalan gaskaneaset ja Čálkkuguin (Lånsmanit), seammaláhkai leat maiddáí Gihtet ja Jomppát, Bieskkít ja Čálkkut ja maiddáí Bieskkít ja Vuolábat ja Boinnet, nu ahte duoddariid boazoriggát leat hui dávjá gullan ovttá stuorra bearrašii. Já dáinna lágiin eallu ja eará opmodat leat bisson mánggagageardásaččat ovttá ja seamma siiddas* (Paulaharju 1965, 199)".

Leigson dát 'Gihte-Niillas' okta dain dološ sámeádjáin, geat Paulaharju (1965, 99) mielde juige siiddiidasaset, "*garrasepmosit duoddaris, go ledje idjaseavdnjadin*

bohccuid luhtte. Dalle ii arvan návdi ealu speadjati". Vai leigo dát dat 'boares Gihtte-áddjá' (Paulaharju, 1965, 263-264), gean "fámolaš boazoipmil áasai Muotkeduoddara čurgesčohkat Gálgoaivvis. Dohko dan davábeale ráhpes juvvii jávkkaai Gihtte-áddjá jahkásaččat gabbaspáillihiinnis ja máhcai dasto okto iige muitaladdan gosa boazu lei šaddan. Muhto buohkat dihte jearakeahttáge ahte Gihtte-vuoras jođii dološ ipmiliiddis bálvleamen. Ja vuoi dan gáđšašvuođa, go olbmot oidne mo Gihte ipmil vuojuhii álo ealu čoahkkái dan botta, go isit ieš lei suollemas duottarmátkkiinis! Muhto áddjá ii hállan maidige, dušše kohkkestalai stuorra ealus ja juoiggadii muhtumin. Čurgesoavvat duottarčohka isit bálkkašiige bálvleaddjis bohccuiguin, áinnas gappaiguin, nu ahte Gihtte-áddjá eallu šalgái juo guhkás duottarvielttis. Gabbaálddut sáhtte lean moaddečuodi ja gabbajievjjat vel njealljelogi".

Dohko Gálgoaivvi bassi eatnamiidda lohket Gihtte-áddjá vuoigŋa báhcán vel dan maŋŋáge, go ieš lei juo guođđán dán máilmmi boazomehciid (1919?). *"Gáissávárisge, gos gabbaáddjá lávii juohke čavčča orodit ealuinis, lea gullon vel dan maŋŋáge gii nu čábbát juoiggadeamen. Ii doppe gal ieš dat áddjá lean šat, eaige earátge, muhto gii nu doppe juoiggadii."* Dál lea dološ Gihtte-vuorrasa juoigan Gáissáváris váidon. Muhto Paulaharju mielde *"goahtesajis lea ain gullostan mii nu jietnadallamin ja šuohkašeamen. Dasgo ovddeš duottarsiiddiid bálvleaddjit eai riehta loavtte dálá ruossagirku bassieatnamis. Agálaš duoddarat oktan dološ oahpes goahtesajiiguin ja siiddiiguin geasuhit eanet dološ badjelunttaid go amas girkogárdi. Boares ipmilat go leat doppe oahpes sajiineaset juo gárvvisin vuordimin ovddeš bálvleaddjiid lusaset. Sámeeatnama boares ipmil ii leat velge oalát fámojuvvan".*

Lešgo leabuhis vuoigŋa gullan goittot juoga eará Gihtte-áddjái, dasgo álbmotárbbi mielde *"stuorra boazorikkis, Niillas Hánssabárdni Gihtte, huksii daid seamma ággiid (girjijis jahkin lea merkejuvvon 1875, goas reastaluvvan badjebearrašat fárregohte mearragáddái ja álge mearrabivdin) iežas ruđaiguin čoakkálmasstobu Basejávrrri gáddái, Njávnnagašnjálmái iežas ássanbáikái. Hánssa-Niillasa stobus šattai nu stuoris ahte buohkat sáhtte oaidnit ahte dat ii lean oaivvilduvvon dušše ássanviessun: 8 m govddu ja 25 m guhku".* Stobus ledje duppalásat, main ledje mánggat ruvtot. Duppalásaid lei bidjan Stávrun-Jovvna Norgga bealde. Ja dan stuorra lanja seaidná dahkkojuvvui hildu Lestadiusa poastala vurkkodeami várás. *"Das sáhtiiga dasto sihke Koskamo-Olle ja su oahppabárdni Ovlá Niillasbárdni Gihtte sáni čilget."* Dasgo beakkán sárdnealmmái Olli Koskamo finai doppe dávjá sárdneamen ja su fárus johtalii čoakkálmasstobu hukseheadji bárdni Ovlá Niillasbárdni Gihtte, 'Basejár-Ovlá', 1930-logu beakkán sárdnealmmái. (Lehtola 1997, 222; 1998, 135.)

Muhto doalašgo árbediehtu čoakkálmasstobu huksenáiggis deaivása, dasgo Fáškku Basejávrrri dálle Nr 14 lea registrerejuvvon Gihte-Niillasa nammii easka 1884:s (Lehtola 1998, 195-198; gč. maidái Kitti 2000, 6)? Lehtola čujuha áššegirjái jagis 1909. Dan mielde badjeolmmoš Basejár-Ovlá livččii oastán Aikio-Juhos dálu almmutkeahtá oamasteaddji molsašuvvamis. Dálle goittot registrerejuvvui su áhči Gihte-Niillasa nammii juo 1884:s ja jearaldagas lei aiddo dát Basejávrrri dálle Nr 14. Dárkkistangirji ii goittot merkejuvvon Juho Aikio namain muhto njuolggá Basejár-Ovlái. Das almmuhuvvo huksengeatnegasvuohtan ee. stálla oktan muorravisttiin ja lovttain, návet, goahti, láhtu, sávzzabuvri ja gáivvo. Ássanvistesadji dárkkistuvvui ja bealdoenan mihtiduvvui Basejávrrri oarjabealegáttis 6 fárpalmihtu čievramuoldaeana. Niitun lohkkjedje Basejávrris Fáškui luoiti Gurddu gáttit,

njálbmesuolu ja Báktesavvona gáttit Fáškkus. Ruoktodárbuovuovdin, meahccebivdoguovlun, jeageleanan ja guohtoneanan merkejuvvojedje eatnamat viđa verstti duohkái ássanvisttis. Omiid láiddomat gávnnahuvvodje dohkálažžan, bohccuid guohtoneatnamat ja meahccebivdoeatnamat buorrin. Guollečázit ledje Basejávrris ja Sieiddevárjávrris ja Fáškkus, Báktesavvonis Lakseguikii. *"Dállu, man eatnamiid idjabuollašat eai leat bahá váldit, lea 70 verstti duohken searvegotti girkus, 450 verstti duohken Durdnosa gávpogis ja 235 verstti duohken Reaisavuona márkanbáikkis Norgga bealde mearragáttis. Ja mii dálu vearuheapmái bohtá, de dárkkistanalbmát bohte dan oaivili ahte dát Basejávri-nammasaš dállu Báđára gilis Anára Sámis ja Lappi gihligottis vearuhuvvo 1/16 oasi mantála sturrosažžan (Lehtola 1998, 198-199)."*

Niillasa boarráseamos nieidda Ristena bivde Ándde Ovlábárdni Njuorggáma (r. 5.4.1889) ja Hánno Hännobárdni Gihte (r. 16.4.1889) risteadin. Maiddái Ovlá Niillasbárdni Gihte lei oappáinis Ánde Ovlábárdni Njuorggáma risvánhen.

Gihte-Niillasa Ovlás ('Basejár-Ovlá', r. 1871) šattai Hánno-čezis ('Pikku-Hánno') láhkai Čáلكko-Niillasa vivva: son náitalii Biret Niillasnieida Länsmaniin (r. 16.12.1872) ja ásaiduvai Basejávraí. Ovlá rámidedje Gihtiid buoremus badjealmmájin, ja son siiddastalai Muotkeduoddaris duhátheakka ealuinis (Paulaharju 1965, 104). *"Das ledje gal bohccot bártniid ja nieiddaid namasge, Biret-Ánnes ledje 100 bohcco, Elles 60 bohcco, Niillasis 100 ja Ristenis 90 ja 13-jahkásaš Hánssa mearkkasge 30. Áhčči gal biehttala iežas váhkarbártni mearkka, muhto Ristena čorragii lohpidas lasi bohccuid, jos náitala beakkán Lántto-Hánssain, guhte orru buktán mielddis ellui boazolihku."*

"Áhčis viesus vuolgedettiin nieida oazžu mielddis buot biktasiiddis, iežas ránu, roavgu, duolji ja bolstara. Addojuvvoba sutnje vel soames skálluge ja moanat muorralihtit, gárit ja giissát. Ja badjeolbmuid nieiddat ožžot rádjun vel bohccuid - Čuođimađe ja moaddege čuođi muhtumat. Basejár-Ovlláge lea lohpadallan nieidasis badjel čuohte heakka. Ja das fas johtigohtá ođđa goahtegoddi Sámi duoddariin, dahje ođđa visoš badjana meahccái ja ná gulul laská bás sámeálbmogaš. Duottareatnamiid ángiris nieida lea beassan eallinbargui, masa lea juo uhccivuođa ráhkkanan ja mas lea juo ollu jagiid niegadan", muitalii Paulaharju (1965, 209).

Asttuid áigge Ovlá-ádjá lohke sárdnidan iežas álbmogii buorádusa ja suttuid ándagassii addojumi, *"vaikko suttut livččege lean vararuoksadat. Muhto juoigamis Ovlá ii beroštan, vaikko su Niillas-áhčči gal juoigai ja lei aiddo dakkáraš áddjá, mii ii goassige guoskkahan girjái* (Paulaharju 1965, 104)". Sárdnás Basejár-Ovlá finai Sámi čilgemin kárášjohkalaččaidege iige duddon ii gulastitge juoigama - dego Gáppe-Jovvna, gean Paulaharju logai báhcán sápmelažžange binnabánna duottardonttožin, dušše 'gistámahtožžan', muhto liikká das lei albmá miella ja áinnas dat jietna, go rohttestalai duoddaris juigosiiddis (Paulaharju, 106, 162). Basejár-Ovlá biigá, Eira Marjá-Susánna, sullii viđalotjahkásaš goike Ánņela-áhkoš, lávii Paulaharju (180) mielde guottašit giđđat moatte veavtta lossosaš niesteseahkaid moatte miella duohkái duottargohtái.

Buoremusge badjealbmáid boazolihkku molsašuttai. Paulaharju (127) mielde *"deaivvai muhtumin issoras boazojápmu ja gottii oppa ealu. Das lea goittot golbmálot jagi (1896?). Jápmu álggii Bealdoaivvis ja gottii herggiid ja áldduid oktan misiiguin.*

Piera-Niillasis dat gottii Muotkeduoddaris ovttá sadjái golbmačuohce bohcco, iige Gihte-Ovllá duhátheakka ealusge báhcán go okta čearpmat ja soames áldu. Moaráskan Ovllá gottii dan manjimušge čearpmaha ja hoahkalii: 'Die lea dál oppa jagi dienas!' Piera-Niillas ja Gihte-Ovllá eaba lean dádjadan áiggi bále báhtarit jápmoduoddaris".

Dávval 6.

IV Dálolaš, badjeolmmoš **Ovllá Niillasbárdni Gihtes** (r. 1871, áhčči Niillas Hánssabárdni Gihtte, dávval 5) ja **Biret Niillasnieida Länsmanis** (r. 1872) ledje goittot čuovvovaš mánát:

V Máret	8.9.1899	
V Biret-Ánne	18.8.1901	
V Elle		
V Niillas	4.10.1903	
V Risten	16.4.1906	
V Hánsa		

Ovllá Niillasbárdni Gihtte fárrii 6.6.1919 Anáris Ohcejohkii Niillas-bártniinis ja golmmain nieiddainis, Márehiin, Biret-Ánniin ja Risteniin.

Čálkko-Niillasa sohka

Lismájoga guovlluide ledje fárren Länsmanit 1865:s ja 1880:s. Länsmana badjesoga lohket buolvaduvvat Suoma duoddariidda Finnmárkkus fárren leansmánni bártniguoktás. Áinnas vieljaguoktás dan nuorabu, 1788:s riegádan Pieraš-Piera manjisboahttit levve miehtá davimus Suoma duottarguovlluid. Su gohčodedje Čálkko-Pieran. Son ii basadan goassige, ja sulastahtii dáikko Guovdageainnu hoammáid ja Kárášjoga barjjuid, "*geaid muođut ledje čáhppadat dego goahtemuorra* (Paulaharju 1965, 97)". Piera oaččui Pauti-Ásllaga Birehiin golbma bártni: Piera (1814-1888), Ásllaga ja Niillasa (1822-1912). Ásllat ealašii boaresbárdnin Bálttu-Ovllá Risteniin. Su lohke nu gievran ahte illá baháláhkai nagodedje Ánot-Hánsa ja Bieskki-Niillas bártniidisguin cábmit su juoga boazoášši dihte. Muhto su vieljaguovttos gal náitaleigga - Piera náitalii Outakoski-Ánniin (1821-1897) ja Niillas vuos Jomppá-Niillasa Márgehiin ja dasto Tuutio-Ovllá Mákkáin, guhte lei Gihte-Bireha nieida (r. 1837) - ja sudno manjisboahttiin šadde badjeolbmot ja boazoriggát. Pieras ja Niillasis ledje oktiibuot mángaduhát bohcco. Nuorat Čálkko-Pierasge ledje alimus áiggiid moaddeduhát heakka. Son orodii gesiid Ohcejotnjálmme Áilegasas ja Ánneváris ja eará nuortabeale duoddariin. Dálvái jođii ain Anára beahcevuvddiide, gitta Gámasjoga guovlluide (Paulaharju 1965, 93).

Čálkko-Piera manjisboahttit fárrjedje Anárii 1880:s, ja maiddáa áddjá-Piera áhkáinis Niillasa manjis; dáid Čálkkuid ja sin bohccuid dihte Anára oarjjabeale duoddarat ealáskedje (Paulaharju 1965, 103). - Dušše Ovllá, boarráseamos bárdni (r. 1853), Bieskki-Ivvára Márgeha boadnjá, bázi bargat bohccuiguin máttuidis duoddariidda ja hüksii dasto ođđadálu meahccái Rávdosskáidái, Ohcejoga gierragiidda. Ándarasge

máhcai Anáris ja guđii iežas Giellájoga visoža ávdimin ja ásaiduvai Buolbmátjávrrri nuorttabealegáddái ja huksii dohko vistti (Paulaharju 1965, 94).

Vieljašjoavkkus dat goalmát, Čálkko-Niillas (r. 1822), lei diein Čálkkuin buot stuorámus boazorikkis. Nuorabun son johtalii Ohcejoga duoddariin, lei dan muorragirku girjiin, muhto dasto fárrii Anára guovlluide. Nuba 1865:s su namma idii Bealbbejávrrri girku girjiideges. Paulaharju (1922/62, 148-149) mielde *"Čálkko-Niillas lei davvin viidát dovddus. Olbmot sáhtte oaidnit su johtaleamen áibmadas ealuinis duoddariin, muhtumin deive ráiddostaddamin márkanmátkkiinis. Oahpis lei áddjá maiddá duoddara duohken Guovdageainnus, ja mearragátti gáiddus gilážiinge ohppe dovdat dien duoddariid johtti"*. Čálkko-Niillasa, stuorra boazoriggá, orohat lei Lismájoga guovlluin. Doppil son kohkkii iežas 4000-5000-heakka ealu Bátne- ja Áhppesduoddaris ja finadii ain duollet dálle čiegus bálvvosbáikkiinis boares siiddiid luhtte ja čiegadii silbaruhtačiegáidis duoddari (Paulaharju 1965, 94-95).

"Čálkko-Niillas gulai daidda dološ sámeádjáide, geat jáhkke vel máttuideaset ipmiliidda ja bálvaedje daid. Vaikko son leige 'kristtalaš' ja dovddastii girku oahpa ja balai gal báhpaid ipmilisge, de buot nannosepmosit su varrii ledje cieggan áhčiin árbejuvvon bassi dieđut ja jáhkut, maidda luhtii ainge eanet go báhpaid oahpahusaide." Muhtumat dihte ahte Čálkko-Niillas lávii ain vuojašit Bealdoduoddaris Norgga ráji lahkosiin čáhppadeamos ja gabbaseamos sarváinis, ja *"nuppit fas ledje gulastan ahte son lávii vuodjit guhkás Viibosduoddari, Čálkkobáikkis Anára márkana guvlui, ja das ain Leammigorsii oaffaruššat sarváguoktá eallinaga stuorra bákteskurčui. Lohkeba su lohpidan ipmilasas iežas váhkarnieiddage* (Paulaharju 1965, 149-150)".

"Muhto de álge vuostegieđageavvamat. Maid leš gal Čálkko-Niillas dahkan, mo leš gal eaddudan iežas ipmila, go ii mihkkige šat lihkostuvvan sutnje? Sámi dološ ipmilat ledje jorgalan sutnje sealggi. Sápmai bođii stuorra boazojápmu, issoras rohttunjuolla bážii jeakkis ja rohkkáhii ealuid ja gottii daid goasii jalga. --- Ja go Čálkko-Niillas lei juogaláhkai ceavzán daid bahámuš áiggiid badjel, de gullogohte fas heajos ođđasat: olles čorragat gárgidedje su ealus guhkás vierroguovlluide eaige šat máhccan nugo ovdal. Ná son ribahii oktii čiežačuohtheakka eallostuhka Eanodaga duoddari ja dohko jávkai ja masttai Heahtá, Neakkela ja Bealdovuomi boazosámiid ealuide. --- Dasto oskkilledje suollagat juo Čálkko-Niillasa ruhtačiegáidege, ja gávvilis skealmmat dájuhede ádjá nu ahte son massii dađistaga opmodagas. Ná Niillas-fáttar, ovddeš máilmmirikkis, nallasii oalát iige suitán šat fitnat ovddeš vieru mielde čakčat oaffaruššamin ipmilasas." (Paulaharju 1965, 152)

Čálkko-Niillas vuodđudii Lismájohkii Lismajoki-nammasaš dálu 1907:s (Kitti, 6). Paulaharju mielde Čálkko-Niillas ásaiduvai boarásmanbeaivái hirsavisttázii Anára máttageahčai, Avviljoga ala, Suoločielggi čáhcejuohkama duohkái. Paulaharju (1922/62, 148-149) čuoččuhii buohkaid goittot gulastan Čálkko-Niillasa 'biros'. Leihan almmái lohpidan iežas váhkarnieiddage ipmilasas, muhto ii dasto addáinge. Dalle lei duoddara árpmuhis ráđđejeaddji bohtán Čálkko-Niillasa visožii rigeret. Ja ná lei riegan diet beakkán 'Čálkko-Niillasa biro' - 'skoalkkuheaddjiáddjá'.

Lismájoga visožii ihtán 'issoras rigerejeaddji' doalai dálu olbmuid agálaš balus mánggaid jagiid. *"Dat lei mearkkalaš sivdnáduš diet Čálkko-Niillasa skoalkkuheaddji. Juohke ija dat finai ádjá stobožis meaiskideamen. Vuos gullui dego livččii gazzon*

feaskkerláhtti, dasto skoabai stohpoláhtti vuolde, ja de álggii duođas rigeret. Dat skoalkkuhii uvssaid ja seinniid, spargguhii lásaid ja huškkui láhttebielkkaid, boŋkkuhii gáhtu alde ja gullui váccašeamen nurkiiid duohken ja muhtumin čakŋalii sisage ja šluvvgašii skálahii skálu skerttegis, bálkkui čohkkánbelkkuid, skilahii čoavdagiid dahje ruohkadii uvnna duohken ja dánccai láhtti. --- Buohkat eai várra jáhke ahte nie livččii lean ja navdet dan dušše dollagáttis riegádan gehppes sáhkan dahje Sámi mehciid boares vánddardeaddjiid mielain riegádan gobmemáinnasin. Muhto máŋga rehálaš albmá ja siivos eallilan ádjá leat fitnat Čálkkus ja orodan das bigálusaid áigge máŋggaid ijaid ja leat ná iežaset čalmmiiguin ja beljiiguin beassan oahpásmuvvat Lismájoga visoža ártegis skoalkkuheaddjái." (Paulaharju 1995, 153.)

"Daid loahppajagiid áddjá lei juo oalát gáiggiidan, dušše čohkohalai seangaravddas ja háleštii iežainis, dahje johtalii hoavkkáhin olgun ruđaidis ohcamin ja iežas neahkameahtun ealu guođoheamen, dahje vuolgalattai duoddariidda stuorra ipmilasas dan čáhpuha ja gappa oaffaruššat. Ja ieš dan biro lohke dolvon su dohko dan nuppi máilbmái 90-jahkásaš boaranin, vaikko lei čakčat 1911, ovdalašgo jámii, bivdán báhpaga iežas lusa ja ožžon dás rihppaláibbi ja -viinni. Givssiduvvon boaranin, nallasan 90-jahkásaš hoavkin jámii viimmat duoddariid ovddeš boazorikkis 1912:s. Muhto moadde bártni ja nieidačora báhce sus ealašit Anára badjeeatnamii." (Paulaharju 1965, 95, 155.)

III 'Pikku-Hánno' joavku

Hánssa goalmát bárdni, áhčis gáibmi Hánsa Hánssabárdni ('Pikku-Hánno', r. 1848) lei vuos náitalan oarpmeliinis Mággá Lemetnieida Gihtiin (r. 1855) 15.7.1877. Soai eaba geargan goittot guhká dálostallat ovttas, dasgo Mággá jámistii juo ovdal juovllaid seamma jagi várra bárdnamii ja sudno bás Hánsa-bártnáš manjit jagi álggogeahčen 12.1.1878.

Geassit 1880 (12.6) Hánssa leat merken fárren virggálaččat Ohcejogas Anárii vieljaidisguin. Paulaharju (104) govvidii, mo *"Gihte-vieljažiid siiddat šávihedje Anáraeatnamii 1880-81. Oarjjabeale Bátne-, Viibos-, Áhppes- ja Marastatduoddariid sii válde ovttas Čálkkuiguin ja Jomppáiguin iežaset atnui"*. Fárrenáiggi sáhtta árvoštallat dan vuodul ahte sihke Hánssa áddjá ja čeazit ledje geargan juo jápmitge Anáris 1840-1870-loguin.

Hánsa Hánssabárdni Gihte bivde Ovlá Ovlábárdni Njuorggáma (r. 28.4.1882) ja Ánne-Biret Ánddenieida Morottaja (r. 27.10.1884) ristáhččin. Čakčamánuš 1882 - várra alimus ruškki áigge - Hánsa (r. 1848) gulahuvvui Anáris náitosii Čálkko-Niillasa nieiddain, Márgget Niillasnieida Länsmaniin.

Dávval 7.

III Boazosápmelaš **Hánsa Hánssabárdni Gihte** ('Pikku-Hánno', r. 1848, áhčči Hánsa Ánddebárdni Gihte, dávval 3) oaččui vuosttas eamidiinnis ja seammás oarpmeliinis **Mággá Lemetnieida Gihtiin** (1835-1877) gándamáná, guhte ii eallán guhká. Nuppi náittosdilis **Márgget Niillasnieida Länsmaniin** Pikku-Hánno bearaš dasto laskagođii:

IV Hánsa		jámii 12.1.1878
IV Mággá	22.2.1883	heahtegástta attii dálolaš Johan Petter Lusmaniemi, (Johan Petter Vuolikandâ Paadar), gásta nannejuvvui 9.2.1884
IV Risten	7.9.1884	heahtegástta attii 9.9. dáluheapme Mávdna Báltu, gásta nannejuvvui 16.3.1885
IV Niillas	23.2.1886	heahtegástta attii 24.2. badjealmmái Niillas Länsman, gásta nannejuvvui 5.3.1887
IV Mággá-Biret	15.12.1887	heahtegástta attii badjeolmmoš Jouni Högman, gásta nannejuvvui 15.4.1880
IV Hánno	16.4.1889	gásta nannejuvvui 9.3.1890

Paulaharju (1965, 104) mielde buot Gihtet ledje boazoriggát, *"Pikku-Hánnosge, guhte ásaiduvai Čálkko-Niillasa, iežas vuohppaádjá, siidaguoibmin Lismájohkii, lei dolin 3000:a heakka eallu, hálleba olbmot 4000-5000:a heakka ealusge"*. Ovddit girjiinis Paulaharju (1922/1962) muitala dien áššis ainge munnájeappot: "Seamma sámesiiddažis, man gohčodedje Čálkun, ásadii bás barttažisttis maiddá *"Pikku-Hánno"*, *Hánsa Gihte, nubbi sámealmmái, stuorra boazorikkis songe. Hirbmadat ledje dalá boazoriggáin dalle alimus áiggiid dat ealut. Čálkko-Niillasis lohke lean 4000-5000 heakka, muhtumat hálle juoba 10 000:s, ja Pikku-Hánnos fas ledje 5000-6000 heakka, nu ahte ádjáguoktás lei oktiibuot nuppelotduhátheakka eallu. Velge muittašit eallilan sámeádját daid áiggiid, go Čálkkobáikki áibmadas ealut johtaledje duoddariin ja jeagelguolbaniin. Vahkadis rávdnjín dat gurgaledje badjosiin vuolit eatnamiidda, ja dego čuoikaeatnatvuolta devde oppa guovllu. Diekkár ellui jos masttai vierroboazu, de dohko gal maid bázi. Mánngaduhátheakka ealu siste go lei veadjemeahtun mannat ohcalit oamis, eaige diet dološ badjelunttat lean nu dárkkit das ahte leigo sin ealus maiddá soames vierroboazu vai ii".*

"Muhto heajos lihkku orui čuvodeamen Gihtiid. Eallilan Hánsa-vuoras massii mañážassii oppa áibmadas ealus, iige Pikku-Hánnuige báhcán go soames boazu." (Paulaharju 1965, 104)

"Guovžage gávdnu dolin duottarmáilmmis. Goittot golbma "muoddáádjá", stuorra ja baluhis bahádahkki, johtaledje boares Sámis. Okto speajai duoddaris, Gihtiid boazosiiddas ja Gáregasnjárgga guovlluin ..., nubbi fas Anáris Jurpmu luhkkára šilljobirrasis, ja goalmát meaiskidiid idjabottaid Kárášjoga boazosiiddain, suhpodii gerresiid duohkut deike, fađui skáluid cuovkkas ja mollii ákšonađaidge." (Paulaharju 1965, s. 70)

Jouni Kitti (7) muitala Pikku-Hánno dahjege Gihte-Hánssa (r. 1818) bártni vuodđudan Hannula-nammasaš dálu 1907:s. Muhto leigo Báđára gillái 1893:s registrejuvvon Hannula-dállu su áhči namas (Lehtola 1998, 201)?

III Hánsa Ánddebárdni Gihte nieiddat **Mággá, Ingá ja Risten**

Gihte bearraša nuoramus nieiddaguovttos Ingá (r. 1856) ja Risten (r. 1864) ásaiga ruovttus girkogirjebaji 1867-1876 áigge. Muhto bearraša váhkarbárdni, dán baji álggus easka viđajahkásaš Ásllat (r. 1862) ii oidnon šat girkogirjijis.

Hánsa Hánssabárdni ('Pikku-Hánno') nuorat oabbá Hánssa-Mággá (r. 1851) beasai rihppaskuvllas 1870:s ja su bivde vieljabárdnásis Ovlá Nillasbárdni Gihtii (r. 14.10.1871) risteadin. Vel seamma jagi juovlaruohttan 24.12.1871 son náitalii

Outakoski Niillas Ovlábárdni Niittyvuopioin, 'Niillasaččain' (r. 18.3.1840). Dát guolásteaddjidáloná bárdni lei vázzán rihppaskuvlla 1859:s suomagillii. Niittyvuopio nr. 6 ođđaássi Niillas Ovlábárdni Outakoski lei sáhkohallan 26-jahkásažžan 1866:s lobihis viidnavuovdimis. Niittyvuopio Ingá-nieida (r. 1843, beasai rihppaskuvllas 1862) lei 13.9.1870 náitalan Hánsa Hánsabárdni Láiddiin (r. 1830), go dát lei báhcán leaskan dán seamma jage.

Niillas Ovlábárdni Niittyvuopio ('Niillasaš') vuodđudii Karigasniemi-nammasaš dálu Gáregasnjárgii (Kitti, 7). Paulaharju (107-108) diđii *"Gáregasnjárgga niitogiettádagas ássi buresbirgejeaddji Niittyvuopio vieljažiinge ledje guđesge čuođemat bohcco, searalepmosiin moadde, golbmačuodige. --- Oarjjabeale badjeolbmot sáhtte muhtumin doallat bohccuideaset ovttá siiddas. Nuba Niila Valle (Henddo-Niillas), Niila Niittyvuopio (Niillas-Niillas), Niila Jomppainen (Jomppá-Niilla), Ovllaš-Ovllá Ándaras, Uula Porsanger ('Elle-Per Ovllá'), Ándaras Báltu ('Márjjá-Ándaras') ja Ánne Nuorgam ('Leaska-Ánne') siiddastallet ovttas sihke geassit ja dálvit"*.

Dávval 8.

III **Mággá Hánsanieida Gihtti** (r. 4.6.1851, áhčči Hánsa Ánddebárdni Gihte, dávval 3) ja sus 11 jagi boarráset **Niillas Ovlábárdni Niittyvuopioi** (r. 18.3.1840, j. 1906?, vanhemat Ovllá Niillasbárdni Outakoski ja Máret Lássenieida West) riegádedje (logahallamis eai leat mielde buot mánát!):

IV Ovllá	10.6.1872	konfirmerejuvvui 1889:s
IV Risten	2.9.1873	jámii 27.8.1876
IV Máret	20.1.1875	konfirmerejuvvui 1892:s
IV Mággá	3.10.1876	konfirmerejuvvui 1894:s, náitalii 18.5.1908 Klemet Pierabárdni Porsangeriin, 'Elle-Per Lemehiin'
IV Hánsa	2.8.1878	konfirmerejuvvui 1897:s
IV Risten	11.12.1885	konfirmerejuvvui 1902:s, lei náitalan Issát-Sámmol Nillukkain
IV Jovvna	8.1.1888	konfirmerejuvvui 1904:s
IV Biret-Ánne	12.9.1890	konfirmerejuvvui 1908:s, náitalii badjeolmmoš Niillas Niillasbárdni Biskkiin, 'Máret-Niillasiin' (r. 1880?)

Ingá Hánsanieida Gihte váccii rihppaskuvlla oarpmeliinis Elle Lemetnieida Gihtiin 1876:s ja beasai fargga iežas 3.8.1876 riegádan vieljabártnáža Niillas Niillasbárdni Gihte risteadniin. Ingá oaččui 21-jahkásažžan Ohcejogas luovosbártni, Hánsa Inggábártni 21.12.1877, muhto náitalii juo 17.3.1878 Mággá-oappá sivjogiin, leaskan báhcán ođđaássi Ovllaš-Ovllá Niittyvuopioin. Pára náittii girkus J. Gummerus. Ovllaš-Ovllá (r. 1845) lei náitalan Maria Porsangeriin, muhto dát jámii 28.4.1876. Bearraša Ovllá-bártnášge lei jápmán moattevahkkosažžan 1870:s, ja golmmajahkásaš Máret-nieiddaš (r. 1873) sirdašuvai eatni jápmima maŋŋá nuppi bearrašii. Ovllá Ovlábárdni Niittyvuopio lei váldán biebmománnán Máret Pieranieidda (r. 1869) Kárásjogas, muhto go son ieš bázi leaskan, de nieida várra máhcai fas Norgii eatnis lusa. Ovllaš-Ovllá Niittyvuopio vuodđudii Gáregasnjárgii Joganjálbmi-nammasaš dálu (Kitti, 7).

Dávval 9.

III **Ingá Hánsanieida Gihte** (r. 28.4.1856, áhčči Hánsa Ánddebárdni Gihte, dávval 3) ja **Ovllá Ovlábárdni Outakoski/Niittyvuopio** (r. 26.8.1845, vanhemat

Ovllá Niillasbárdni Outakoski, 1792-1874, ja Máret Lássenieida West, r. 1814) dahje juoppágoappá manjšboahhtit sáhtášedje leat:

IV Ovllá (eadni Porsanger)	25.2.1870	jámii 11.3.1870
IV Máret (eadni Porsanger)	4.4.1873	ii konfirmerejuvvon 1890?
IV Hánsa (Inggábárdni)	21.12.1877	konfirmerejuvvui 1894:s
IV Ándaras	9.8.1885	konfirmerejuvvui 1902:s
IV Inggá-Biret	11.9.1887	konfirmerejuvvui 1905:s
IV Ásllat	5.10.1889	konfirmerejuvvui 1908:s
IV Risten	8.5.1900	konfirmerejuvvui 1918:s sámegillii

Niittyvuopio-Ovllá mánát gávdnojit eanaš rihppamánáid logahallamis, mas eatnit eai leat máinnašuvvon.

Latnis čohkkán ii sihkkon eret Hánsa Ánddebárdni Gihte juhkanvuođasáhkuid jagiid 1848, 1850 ja 1881, muhto dat oidnojedje girkogirjjiin vel 1880-logus. Bártniidis manjš Hánsa-áhčči gálguinis fárrii Anárii guovvamánus 1881. Nuoramus nieida Risten čuovui fárus. Su bivde risteaddnin Márjá Hánnonieida Mattusii (r. 11.11.1881), Ovllá Ovllábárdni Njuorggámii (r. 28.4.1882) ja Mággá Hánnonieida Gihttii (r. 22.2.1883). Risten gulahuvvui 19-jahkásažžan norggabeale badjesápmelaččain Ánde Beahkábárdni Guttormiin 25.3.1883. (Kitti, 7).

Hánsa Ánddebárdni Gihte náitalii, go lei báhcán leaskan, Valpuri Mustain ja sudnuide riegádedje vel njeallje máná: Hánno (1883), Johán P. (1887), Ovllá (1890) ja Risten (1894) (Kitti 2000, 2002).

II Jovvna joavku

Jovvna Ánddebárdni Gihte (1823-1876) náitalii jonssotruohttan 24.6.1863 Inggá Niillasnieida Bikkáin (1829-1904). Almmái lei geargan juo deavdit njealljelot jagi. Girkogirjebaji 1867-1876 áigge Jovvna, guhte ii lean girkogirjjiid mielde ránggáštuvvon mastige, bajiduvvui girkogirjjis vilda vieljašjoavkku njunušin.

Dávval 10.

II **Jovvna Ánddebárdni Gihtes** (r. 8.1.1823, j. 1876 Anáris, áhčči Ánde Hánnobárdni Gihte, dávval 1) ja **Inggá Niillasnieida Bikkás** (1829-1904) lei viehka uhca bearaš:

III Niillas	30.9.1863	
III Jonás	14.6.1866	jámii 26.8.1866
III Mággá	23.3.1868	

Jovvna lei Niillas Länsmanii 24.3.1870 riegádan jumežiid Niillasa ja Rávnna ristáhččin ovttas Lemet-vieljainis ja vieljabártniinis Ánde Hánnobártniin. Son jámii Anáris 53-jahkásažžan 1876:s, seamma jage go su boarráset Lemet-viellja. Mággá-nieiddaš elii dušše 8-jahkásažžan; Niillas-bártnáš lei duoid áiggiid 13-jahkásaš. Mánát rávásmuvve goittot ollesolmmožin, dasgo Niillas Jovvnabárdni Gihte máinnašit lean Niillas Hánnobárdni Gihte (r. 23.2.1886) ja Káisá-Risten Mattusa (r. 16.8.1887) ristáhččin. Lešgo son lean maiddái dat Jouni Kitti máinnašan Gihte-Niillas, guhte

vuodđudii Hopitosjoensuu-nammasaš dálu 1899? Mággá Jovnnanieida Gihtte lea merkejuvvon Biret Ásllatnieida Láidde (r. 30.8.1886), Hánsa Ánddebárdni Gihte (r. 21.2.1886) ja Ásllat Panne (r. 26.5.1888) risteadin. Jovvna Ánddebárdni Gihtte lei su nuorat gáimmi, 1942:s riegádan Jouni Kitti Mággá-eatni (r. 1898) áddjá.

II Ásllat Ánddebárdni Gihtte (r. 1827) várra bázi Ohcejohkii, gos su máinnašit lean lngá Sámmolnieida Láidde ristáhččin 25.1.1865.

Beakkán sohka

Gihtte-soga máttut elle Vilda Davvimáilmmis buorre mealgadii iežaset lágaid mielde ja šadde ain duollet dälle vuostálagaid virgeválldiin ja báhpaign. Gii leš gal lean dat *"Gihtte-áddjá, guhte ealašii áhkáinis duoddaris dušše iežas vihanloguid veagas. Ja maŋisboahttiidge lei lágidan olles čorraga dán máilbmái. Muhto áddjá ii gárron girkoráđi ovdii iige juo gearregiiddage, ovdalgo fitne viežžamin. 'Lágalaš eastagiidda' lei dušše lunta čujuhan ja lei čilgen ahte ii lean astan boahtit, go ledje geahččanláhkai 'gumppet ja bohccot, beatnagat ja mánát, ruitu ja sámeuvdna'. Ja livččii áddjá gal ásaiduvvan oktiige dieinna gálguin, muhto dát ii lean sus fuollan ... Dušše muhtumin lei vehá fuollan, muhto dalleges ii deaivan leat báhppa das báikki alde náitim ...* (Paulaharju 1965, 209)."

Gihtiid sohka lei Paulaharju (1965, 201) mielde beakkán čábbodagastis. *"Muhto gávdno dat gal maiddá čáppa sámenáli. Guhtoarpmaid atnet dábálaš čáppisin, eaige Čálkkutge, vaikko leatge dakkáraš gámis olbmot, leat romit. Vuolábat leat fávrrut, muhto buot čábbáseamosin lávejit rámidit Gihtiid, sii go leat nu vuohkkasat oaidnit ja sis lea cirkenjunni ja leat hui ođđavaragat".*

Noaidegoansttaid dáiditge gávdnojedje sogas. Paulaharju (1922/62, 121) muitalii Hannulas, Davvimáilmmi beakkán girdinoaidis, guhte ásadii Gihttela márkanbáikkis. Su girdindáidduide geavai goittot funet, go áddjá lei oktii ribahan čádjidit Pietulai, gos ásai nubbi stuorranoaidi seamma márkanbáikkis eret. *"Gihtte-muore, sámesogat áhkoš, dohppii sávzzabeaskidanskárriid ja čuohpastii ádjá busttus hirbmat dukku. Hannula ii háhppehan eará go bárggádit 'Kitko!'. Ja bustoduggu lei eatnamis. Ii leačča šat áddjá dan maŋŋá girddašan!"*

Maŋit buolvvaid Gihtet

Jouni Kitti (7) mielde Ánde Hánnobárdni Gihte maŋisboahttit ásadedje 1800-logu loahpageahčen ja 1900-logu álggogeahčen Váhčira, Silisjoga, Idjajávrrri ja Bávdejávrrri guovlluin. Dasa lassin sii orodedje Muotkeduoddaris, Bealdoaivvi ja Basejávrrri birrasiin ja Fáškku, Riebanjoga ja Avviljoga gierragiin. Guovlluin, gosa Ánde Hánnobárdni maŋisboahttit ásaiduvve, ii sáhtán bargat eanadoaluin. Maiddá eiseválddit gávnahedje ahte guovllut eai dohkken eanadollui. Dat čilge dan, ahte olbmot vuodđudišgohte ruvnameahccetoarppaid.

Álbmotarkiivvaid dieđuid vuodul lea leamaš dássázii váttis čielggadit Áivvetjávrrri Hángo Gihte (Niillasbárdni riegádii 1876:s, Ánddebárdni 1886:s, Hánnobárdni 1889).

Ohcejogas konfirmerejuvvui 1919:s Ánte Ándarasbárdni Gihtte (Ándaras-Ánte, r. 10.9.1899), torpára bárdni Vuovdaguokka gilis. Son lei Ánte Ándarasnieidda (r. 22.11.1909) viellja. Ántes lei maiddá viellja Hánsa ja oappát Biret ja Márjá. Ánte Niillasbárdni Gihtte (r. 1884) attii iežas Ánte-nieiddaža Porsangera bearrašii 'bibmui'. Son šattai bargat ná, dasgo ledje nu fuones áiggit, boazojámut ja nealgejagit ja oktan sivvan lei maiddá várra guvlui leavvan spánskkadávda. Itkonen (1991, 229) johtalii Anáris 1918:s ja oinnii, mo guovllus gillájedje nealggi, nu ahte mángga dálus borre guolmmasláibbi. *"Ohcejogas ii lean nu vearrái dat biebmovátni go Anáris, dasgo doppe fidnii feara maid Norgga beale olbmui. Muhto de lei dat spánskkadávda aiddo dalle Deanuleagis, man dihte mángga sajis olbmot ledje seanggabuurrin. Min doavttir geahččalii veahkehit buohcciid."* Ainge vearrábut dávda hearjidii 1919-20, goas dat gottii dušše Anáris sullii guoktečuote olbmo. Sadjásaš girkohearrá Jalmari Kela čálii ahte 1920:s eai Ohcejogas doallan rihppaskuvlla báikegottis hearjidan spánskkadávdda dihte. Paulaharju (1965; gč. s.) mielde *"olbmuid goddit johtán vearrás spánskkarohttu, mii álggii Anára Basejávrris, jođii doaresbiggii, ollii beaivvi mielde Viibosduoddarii ja Marastahkii ja gottii sámiiid"*. Lehtola (1997, 264) muitalii, mo spánskkadávdda geahččalusaid siste 1920-logus heakkas ceavzán Jovvna Gihtte (Hánno-Jovvna) ja Josef Guttorm (Taka-Lappi Jovsset) leigga das nu ruovddástuvvan ahte eliiga boares olmmožin, sullii 90-jahkásažžan goabbáge.

Rihppaskuvllas beasai Ohcejoga searvegottis 1921:s Ingá-Márjá Gihtte ja 1923:s Ásllat-Ovllá Niillasbárdni Gihtte, guhte sáhtii lean eret juogo Anáris dahje Norgga bealde.

Gihtiid soga dát manjit buolvvatge leat máinnašuvvon, vaikko Paulaharju (1965, 102) mielde dálá duoddariidalmát, *"dološ stuorraádjáid smávva bártnážat leat dušše bás bohccostallit ovddeš badjelunntaid bálddas, hirsavisttiin goarránan báidebártnit, geat das stobu luhtte vigget mahká geahččat bohccuideaset. --- Ja dasa stobu lusa leat čohkkejuvvon jos guđelágan láttelámborat: leat láđut, áittit, juoba stállat. Ja leatba viggan guohkkat lánnoha láhkai buđetbealdduge ja leat ealihišgohtán dieid nuoskkes, doavkkes gusaid, maid ovddeš badjelunta ii livčče viššan oppa oaidnitge"*.

"Deanu duoddarat ja várit dušše šuoŋaidit, go áimmus gullostá Ovllá-Ándarasa luohiti: 'Gihtte-bánne-go, nu nu nu goo, nieiddaid mielaid jorggiidahtii, nu nu nu goo'. - Muhto go Biret-leaska geahčadišgođii alccesis ođđa boatnjá, de dat gal bođii buohkaid dihtui, juoba luodisge dan muittašedje: 'Biret veatti batná, suohpana lea alccesis, mainna njoarosta. Guokte livčče nulppu, muhto ii dieđe, goappá njoarostivččii. Dáidá geahččalit Sarre-Máhte. Muhto dan jos váldá, de šaddá boares skoarremuoddáge gabbabeaskan. Sarre-Ovllá son ii dáidde - dat lea nu menddo liekkas' (Paulaharju 1965, 203-204)."

1900-logu bealde dat boarráset Gihte-Hánno Keaptuveajis ja Sietiö-Oskari Menešjávrris láviiga ráidet gávpealbmáid (Lehtola 1998, 402). Katekehtan 1912:s Oarje-Anára dahjege Basejávrris birii välljejuvvon Ánte Aikio váccii Hämeenlinnas Tuhkasa seminára, ja go lei bargan virggististis 1912-1918, de náitalii Niillas Hännobárdni Gihtiin ja ásaiduvvai Menešjávrris gáddái (Lehtola 1998, 293). Vuosttas máilmmisoađis dat buot heggesepmosat, dego Hánno-Jovvna (Kitti) ja Jovsset Guttorm, cevzziiga heakkas dienge agoarttas ja máhcaiga fas ruovttuguovlluide (Lehtola 1998, 330).

Sápmái 1930-logus bohtán nuortariikalaš turista Anton Neumeyer ásaiduvai loahpas Áŋŋela Basejávraí. Son lei ámmátalmmái, muorračeahppi, ja son ordnii Basejár-Ovllá stobu áibbas odđasit, pánelastii ja skoađastii siskkil čábbát fielluiguin. 1930-logus lei Rivdola gallestalliid joavkkus ee. operalávlu Alfons Alm, gean oabbá Mirjam lei mánáiddikšun Rivdolis. Mirjam Alm liikostii Hánno Gihtte nuorabui ja náitalii suinna. Hánnuin dát gávpotnieida oahpahalai Čoađgenjárdgas dálostallat sámevuogi mielde. Erenoamážit son muiittašii alla boazoáiddiid huksema Hánnuinis. Suopmelaččaid soahtedoaimmat álge Lohtus mihcamáraid maŋŋá. Doppe bohte maiddáí joatkkasoadi vuosttas jápmasáгат. Leevi Hirvelä ja Väinö Kauppinen gahčaiga Lohtugili váldimis. Seamma dáistaleamis hávváduvai maiddáí Hánno Gihtte (nuorat) ja jámii Roavvenjárdga soalddátbuohcceviesus. Go Hánno lei gahččan joatkkasoadis, de Mirjam fárrii mánáguoktáin Ulpuin ja Anjain Anára márkanií (Lehtola 1998, 402, 437).

Sámeduojárat Vuohčus ja Anáris gorro beaskkaid, gálssohiid ja nuvttohiid Beahcáma bealušteaddjiide soadi áigge. Anára duojárís sámenissonat čoaħkanedje Jomppá-Juhána geahču vuolde girkobáikki álbmotskuvlii, ee. Káísá Gihtte Keaptuveajis (Lehtola 1998, 427-428). Soahtešilju olggobealde gorrojuvvon biktasat galge báikegotti soalddáhiidda, muhto *"juo dálvesoadi áigge ovdamearkka dihte Káísá Gihttií lei čielgan ahte buoremus sámegárvvut - beaskkaid ráje - manne hearráide* (Lehtola 1994, 62)."

Go earát vulge eváhkkui 1944:s, de Oarje-Anára mehčiide báhce bohccuid geahččat guoktelogiguokte, muhtun muitodieđuid mielde golbmalot badjealbmá. Measta buohkat ledje sámit Sállevári birrasiin: Guhturis, Lismmás, Leammis ja Menešjávrris. Sin joavkkus ledje earret eará Lásse-Ovllá Niillas (Niila West), Hánno-Jovvna (Jouni Kitti), Hánno-Niillas (Niila Kitti), Neakkel-Issát (lisko Näkkäljärvi), Guhtur-Niillas (Niila Magga) ja Nillá-Piera ja -Jovvna (Piera ja Jovvna Länsman). Áidna nisu dán joavkkus lei lismálaš Ándde-Máret Máret (Maarit Länsman) (Lehtola 1994, 98; Lehtola 1998, 455).

Badjealbmá bárdni Jovvna-Niillas Jovvna lei viehka viehki. Son lávii rengostallat Fránsu. Jovvna ii gárron goittot vuolgít gilvvu viehkat, vaikko láviige ain viegadiit 4 miilla duohken Avvilis. "In mun gal vuolgge. Na mo Fránsu dasto birge", su lohket dušše árvalastán (Lehtola 1997. 295).

Gáldogirjjálašvuolta

Fellman, Jaakko (1907/1980) Poimintoja muistiinpanoista Lapissa. Čohkken ja suomagillii jorgalan Agathon Meurman. WSOY, Porvoo.

Itkonen, T.I. (1991) Lapinmatkani. WSOY, Porvoo.

Kitti, Jouni (2000) Máilbmi Anáris Gihtiid čalmmiiguin 1800-logus. Ovdasáhka Gihtiid sohkasemináras 8.7.

Lehtola, Teuvo (1998) Kolmen kuninkaan maa. Inarin historia 1500-luvulta jälleenrakennusaikaan. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lehtola, Teuvo (1997) Lapin maan vuosituhannet. Saamelaisten ja Lapin historia kivikaudelta 1930-luvulle. Kustannus-Puntsi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lehtola, Veli-Pekka (1994) Saamelainen evakko. Rauhan kansa sodan jaloissa. City Sámit ry. Helsset. Ykkös-Offset Oy. Vaasa.

Paulaharju, Samuli (1922/1962) Lapin muisteluksia. WSOY, Porvoo.

Paulaharju, Samuli (1965) Taka-Lappia. 2. prentehus (1. prentehus 1927). WSOY, Porvoo.

Uusi suomalainen nimikirja 1988.

Vuolab, Kerttu (2000) Muitaleaddjit golmma buolvvas. Ovdasáhka Gihtiid sohkasemináras 8.7.